

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΧΡ. ΕΥΕΛΠΙΔΗ

Ἡ 6η ὀμιλία τῆς σειρᾶς τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1953—1954 τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν, ἐγένετο τὴν 20 Ἰανουαρίου 1954 εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, μετ' ὀμίλη τὴν τὸν Καθηγητὴν τῆς Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Παντείου Σχολῆς Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν κ. Χρυσὸν Εὐελπίδην, πρῶην Ὑπουργόν. Ὁ ἐπίλεκτος ἐπισημῶν ἐχειρίσθη τὸ θέμα τῆς οἰκονομικῆς σημασίας τῆς γεωργίας. Τὸ κείμενον τῆς ὀμιλίας ἔχει ὡς ἑξῆς:

Σπανίως συναντᾷ κανεὶς συγγραφέα ποῦ νὰ μὴν πλέκη τὸ ἐγκώμιον τῆς γεωργίας. Ἀλλὰ καὶ σπανίως συναντᾷ κανεὶς ἐπιχειρηματία, ποῦ νὰ μὴν προτιμᾷ τὴν βιομηχανίαν ἀπὸ τὴν γεωργίαν. Διὰ αὐτὸς ὁ διαχωρισμὸς τῆς θεωρίας ἀπὸ τὴν πράξιν; Βέβαια ὁ πολιτισμὸς μας εἶναι γεμάτος ἀπὸ τέτοιαις ἀντιθέσεσι. Ἀλλ' ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἓνα ἐρώτημα γενικὸν καὶ βασικὸν διὰ τὴν οἰκονομίαν μας, σὸ ὁποῖο πρέπει νὰ δώσωμε κάποιαν ἀπάντησιν.

Ἡ σημασία τῆς γεωργίας—καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὅρον περιλαμβάνω ὅλους τοὺς κλάδους τῆς καὶ ἀκόμη τὴν κτηνοτροφίαν—ἡ σημασία, λέγω, τῆς γεωργίας εἶναι πρωταρχικὴ εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀφοῦ μᾶς δίδει τὰ μέσα τῆς διατροφῆς μας, τὰς πρώτας ὕλας τῆς ἐπενδύσεώς μας καὶ ἄλλα προϊόντα, ἀπαραίτητα ἢ χρήσιμα εἰς τὸν πολιτισμὸν μας. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμε ὅτι ἡ σημασία τῆς γεωργίας, ποῦ κατέχει βασικὴν θέσιν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ, μειώνεται ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας προόδου τῆς βιομηχανίας. Ὅχι διότι ἡ γεωργία δὲν μεταχειρίζεται ὀλοὴν περισσότερα μηχανικὰ καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ μέσα παραγωγῆς, ἀλλὰ διότι ὑπόκειται κατ' ἀνάγκην εἰς τοὺς φυσιολογικοὺς νόμους. Ἡ παραγωγή τῆς ρυθμίζεται ἀπὸ τὸν ἐποχιακὸν παράγοντα. Καὶ ἀκόμη ὁ νόμος τῆς μὴ ἀναλόγου ἀποδόσεως εἶναι ἀσυγκρίτως περισσότερον ἐμφανὴς εἰς τὴν γεωργικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν παρά εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν, ὅπου καὶ ἀμφισβητεῖται ἡ ἐφαρμογὴ του.

Ἡ λεγομένη λοιπὸν ἐκβιομηχανοποίησις τῆς γεωργίας ἀποτελεῖ μᾶλλον σχῆμα λόγου καὶ ἀφορᾷ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν μεγαλυτέραν χρησιμοποίησιν εἰς αὐτὴν μηχανικῶν μέσων, λιπασμάτων, φαρμάκων κτλ. καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν εἰδίκευσιν καὶ τὸν ἕξ αὐτῆς ἀπορρέοντα ἐκχρηματισμὸν τῆς.

Διότι ἡ γεωργικὴ παραγωγή ἐφυγε πιά ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς κλειστῆς οἰκονομίας, δὲν παράγει πιά κυρίως διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας ἀλλὰ διὰ τὸν ἄγνωστον πελάτην, τὴν ἀγοράν, ὅπως καὶ ἡ βιομηχανία. Μετ' τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ βιομηχανία εἶναι, κατὰ κανόνα, ἐπιχειρήσις κεφαλαιοκρατική, ἐνῶ ἡ γεωργία εἶναι ἐπιχειρήσις ἐκχρηματισμένη ἀλλὰ, συνήθως, ὄχι κεφαλαιοκρατική. Διετήρησεν, εἰς τὴν Εὐρώπην τουλάχιστον, τὸν οἰκογενειακὸν τῆς χαρακτῆρα, ὅπως καὶ ἡ βιοτεχνία.

Ἐπειτα, ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία ἔχουν διαφορετικὰς κράσεις. Ἡ μία εἶναι ἀργὴ καὶ ἥρεμος εἰς τὰς κινήσεις τῆς. Ἡ ἄλλη εὐαίσθητη καὶ ἀκατάστατη. Εἶναι γνωστὰ αἱ ἀπτόμοι αὐξομειώσεις τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἓνα

χαρακτηριστικὸν τῆς γεωργικῆς οἰκονομίας, πὺν ὀλίγον ἀναγνωρίζεται, εἶναι ὅτι ἡ παραγωγικὴ προσπάθεια δὲν ἐλαττώνεται σημαντικὰ εἰς τὰς κρίσεις, οὔτε αὐξάνει ἀπότομα εἰς ἐποχὰς ἐξαιρετικῆς ἀνάγκης καὶ ζητήσεως, ὅπως οἱ πόλεμοι.

Οὕτω, κατὰ τὴν παγκόσμιον γεωργικὴν κρίσιν τοῦ 1930—34, ἡ γεωργικὴ μὲς παραγωγή ὄχι μόνον δὲν ἔπεσε ἀλλ' ἠϋξήθη, διότι ὁ γεωργὸς ἐπιζητοῦσε νὰ ἰσοφαρίσῃ τὴν μείωσιν τῶν τιμῶν τῶν προϊόντων του μὲ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς του. Μὲ τὴν καταβληθεῖσαν ἐξαιρετικὴν προσπάθειαν καὶ τὰς ὑψηλὰς τιμὰς, ἡ παραγωγή τῶν Η.Π.Α. εἰς τὸ τέλος τοῦ παγκοσμίου πολέμου (1944) εἶχεν αὔξησιν ὡς ἑξῆς, ἐν σχέσει μὲ τὴν προπολεμικὴν (μέσος ὄρος 1935—1939=100):

Γεωργικὴ παραγωγή	125	ἦτοι	5%	ἐτησίως
Κτηνοτροφικὴ παραγωγή	139	»	8%	»
Βιομ. κεφαλαιακὰ ἀγαθὰ	353	»	50%	»
» ἀναλώσιμα »	171	»	14%	»
Ὅρυκτὰ	140	»	8%	»

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ἡ γεωργικὴ παραγωγή παρουσίασε τὴν μικροτέραν σχετικῶς αὔξησιν. Αἱ μεταπολεμικαὶ ἀνάγκαι ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἀπερρόφησαν τὴν ἐπὶ πλεόν παραγωγὴν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων τῆς Ἀμερικῆς, διότι ἡ παραγωγή αὐτὴ δὲν ἐμειώθη μὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Καὶ παρέστη ἀνάγκη, τὸ παρελθὸν ἔτος, νὰ παραταθῇ ἡ προστατευτικὴ νομοθεσία (Agricultural Act) πὺν εἶχε θεσπισθῆ κατὰ τὸ διάστημα τῆς παγκοσμίου γεωργικῆς κρίσεως, διὰ νὰ μὴ πέσουν ἀποτόμως αἱ τιμαὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐφαρμόζονται σήμερον εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν τεχνικαὶ μέθοδοι καὶ ἐμπορικὰ συστήματα πὺν ἦσαν πρῶτα ἀποκλειστικῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἡ μηχανοποίησις τῆς γεωργίας ἀποτελεῖ σχεδὸν τὸν κανόνα σήμερον εἰς τὰς Η.Π.Α. καὶ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἀφορᾷ σχεδὸν ὅλας τὰς φάσεις τῆς παραγωγῆς: καλλιέργειαν τῆς γῆς, σποράν, καταπολέμησιν ζιζανίων καὶ ἀσθενειῶν, συγκομιδὴν, ἀλωνισμόν, σάκκισμα. Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰ σιτηρά, ἐπεξετάθη εἰς ὅλους τοὺς κλάδους, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν λαχανοκομίαν. Οὕτω, εἰς τὴν Imperial Valley, μὲ ἓνα τεχνητὸ φράγμα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κολοράντο (Boulder Dam), ἐποτίσθησαν καὶ καλλιεργοῦνται μηχανικὰ μὲ λαχανικὰ 7 ἑκατομ. στρέμματα. Ἐκεῖ πὺν ἦτο ἔρημος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐπιτυγχάνουν σήμερον 3 ἢ 4 ἑσοδείας τὸν χρόνον.

Ἡ σπορὰ γίνεται μηχανικὰ, τὸ ράντισμα μὲ ἀεροπλάνα, ἡ συλλογὴ μὲ εἰδικὰς μηχανάς. Τὰ λαχανικὰ πλένονται, στεγνώνονται καὶ φορτώνονται μηχανικὰ σὲ αὐτοκίνητα ἢ ἀεροπλάνα. Χάρις εἰς τὴν γενετικὴν, ἠῦραν, μάλιστα, ποικιλίας ντομάτας, πὺν ὠριμάζουν ὅλες τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ ἔχουν δέρμα ἀρκετὰ σκληρόν, ὥστε νὰ μὴ σκάζουν μὲ τὴν μηχανικὴν συλλογὴν. Εἰδικοὶ γεωπόνοι διευθύνουν τὴν ὅλην παραγωγὴν, ὅπως ἀκριβῶς οἱ μηχανικοὶ τὰ ἐργοστάσια. Οἱ γεωργοὶ συνεπύχθησαν εἰς συνεταιρισμούς, τόσον διὰ τὴν παραγωγὴν ὅσον καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων των. Ἄλλωστε οἱ γεωργοὶ δὲν μένουν εἰς αὐτὴν τὴν γούπατη κοιλάδα ἀλλὰ εἰς τὰς γύρω πόλεις καὶ ἔρχονται πότε πότε νὰ ἰδοῦν τὰ κτήματα τους, μὲ τὸ αὐτοκίνητο ἢ μὲ τὸ ἀεροπλάνο τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Αὐτὸ τὸ σύστημα τῆς διαμονῆς τῶν ἀγροτῶν ἔξω τοῦ κτήματος ἢ τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς περιοδικῶς μεταβάσεώς των εἰς αὐτὸ ἐφηρμόζετο μέχρι σήμερον μόνον ἀπὸ μερικοὺς σιτοπαραγωγούς, ποὺ πήγαιναν τὸ φθινόπωρον νὰ καλλιεργήσουν καὶ νὰ σπείρουν τὰ χωράφια των—ὑπόθεσις μιᾶς ἐβδομάδος—κι ἔπειτα νὰ τὰ θερίσουν, νὰ τὰ ἀλώνισουν καὶ νὰ τὰ σακκιάσουν μετὰ τῆς θεριζοαλωνιστικῆς—ὑπόθεσις ἄλλης μιᾶς ἐβδομάδος. Θὰ σᾶς φανῆ ἴσως περιεργο ἂν σᾶς εἴπω ὅτι ἀρχίζει νὰ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς πιὸ προοδευτικοὺς γεωργούς μας, ποὺ καλλιεργοῦν καὶ σπέρνουν τὰ χωράφια τους μηχανικὰ μετὰ ἐργολάβους καὶ τὰ θεριζοαλωνίζουν μετὰ τὸν ἴδιον τρόπον, τὰ φορτώνουν εἰς αὐτοκίνητα καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὰς πόλεις. Ὑπάρχει λοιπὸν κάποια τάσις τῆς γεωργίας νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὰ συστήματα τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Τὰ παλιὰ χρόνια καὶ οἱ ἐργάται τῶν ἐργοστασίων κατοικοῦσαν γύρω ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον ἢ καὶ μέσα εἰς αὐτὸ (Λ.χ. Λότζ - Πολωνία). Σήμερα κατοικοῦν μακριὰ ἀπὸ αὐτά, συχνὰ σὲ κηπουπόλεις (λ.χ. Ντιτρόιτ) (σύγκρισις Ντιτρόιτ καὶ Λότζ).

Ἐπίσης εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἡ εἰσαγωγή τῆς τεχνητῆς γονιμοποιήσεως, τῆς διατροφῆς μετὰ ἔξωθεν ἀγοραζόμενες πίτες, καὶ τῆς ἠλεκτρικῆς ἀμέλξεως, προωθεῖ κάπως καὶ αὐτὸν τὸν κλάδον πρὸς τὴν μηχανοποίησιν. Κυρίως ὅμως ἡ παραγωγή πουλερικῶν γίνεται σήμερον εἰς τὴν ἀράδα (en serie), μετὰ τὰς ἐκκολαπτικὰς, τοὺς ἀναθρεπτήρας, τὰς ἐνέσεις ὁρμονῶν, τὰ ἰωδιούχα ἄλατα κλπ.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, χάρις εἰς τὰς γεωργικὰς μηχανὰς, αἱ ὥραι ἐργασίας τῶν ἀγροτικῶν ἐργατῶν εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἠλαττώθησαν ἀπὸ 4 000 εἰς 3 000 ὥρες τὸν χρόνον. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως, εἰς τὴν βιομηχανίαν εἰσήχθη τὸ 40ῶρον καθ' ἐβδομάδα, δηλ. 2 000 ὥρες τὸν χρόνον. Ἐπίσης ηὔξηθη σημαντικὰ ἡ παραγωγικότης τῆς γεωργίας, δηλ. ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας. Ὅχι ὅμως ὅσον εἰς τὴν βιομηχανίαν ὅπου, ὅτι παρήγετο πρὶν ἀπὸ 50 χρόνια εἰς 300 ὥρας παραγάγεται σήμερον εἰς 100 μόνον.

Τέλος, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς συγκεντρώσεως τοῦ παρατηρεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν γεωργίαν. Παρ' ὅλας τὰς διανομὰς τῶν ἀγροκτημάτων, ἡ μεγάλη ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια παρουσιάζει ἀναμφισβήτητα τεχνικὰ καὶ οἰκονομικὰ πλεονεκτήματα. Δὲν ὀμιλῶ μόνον διὰ τὰ κολχόζ καὶ τὰ προγενέστερά του κιμπουσιμ τοῦ Ἰσραήλ. Παντοῦ οἱ γεωργοὶ ἐνοῦνται εἰς ὀργανώσεις συνεργασίας, ἀλλοῦ περιορισμένως, ὅπως διὰ τὴν ἀπὸ κοινῆς χρῆσιν μηχανῶν, ἀλλοῦ γενικώτερα, ὅπως ἡ ἀπὸ κοινῆς ἐκμετάλλευσις τῆς γῆς. Καὶ εἰς τὰς Η.Π.Α. ὅπου, κατὰ κανόνα, ἐπικρατεῖ ἡ ἀτομικὴ ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευσις, ὁ μέσος ὄρος τῆς ἀνήλθεν ἀπὸ 460 στρέμματα τὸ 1910, εἰς 600 τὸ 1920 καὶ εἰς 635 τὸ 1930 καὶ βαίνει συνεχῶς αὐξανόμενη. Καὶ μάλιστα οἱ εἰδικοί ὑποστηρίζουν ὅτι ἐκμεταλλεύσεις 300 καὶ 400 στρεμμάτων, δηλαδή δεκαπλάσιοι ἀπὸ τὸν μέσον ὄρον τῶν ἰδικῶν μας, δὲν εἶναι οἰκονομικῶς συμφέρουσαι, διότι αἱ τεχνολογικαὶ ἀνάγκαι ἀπαιτοῦν φάρμας 1 200—2 000 στρεμμάτων, καὶ ἀντὶ κεφαλαίου ἐκμεταλλεύσεως (ἐκτὸς τῆς ἀξίας τῆς γῆς) 200—500 δολλαρίων, κεφάλαιον 5 000—15 000 δολλαρίων δι' ἑκάστην, (150—450 ἑκατ. δραχμῶν), διότι τὰ σύγχρονα καλλιεργητικὰ μηχανήματα καὶ μέσα στοιχίζουν ἀκριβὰ.

Πάντως ὅμως, διὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω, ἡ ἀποδοτικότης τῆς γεωργίας ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι σοβαρῶς κατωτέρα τῆς βιομηχανίας, ἐκτὸς

τοῦ ὅτι ὑπόκειται εἰς τὰς καιρικές μεταβολὰς καὶ θεομηνίας, εἶναι δηλ. ἓνα ἐργοστάσιον χωρὶς στέγην. Καθότι ἡ ἀποδοτικότητα τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τρεῖς παράγοντας: Τὸ μέσον ἡμερομίσθιον, τὸ μέσον ἐπίπεδον ἀποδόσεως καὶ τὸ κεφάλαιον μᾶς ἐπιχειρήσεως, ἐπενδεδυμένον καὶ κυκλοφοριακόν, ἐν σχέσει πρὸς τὰς χρησιμοποιουμένας ἐργατικές χεῖρας (ἐντασις κεφαλαίου). Ἐπειδὴ καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ παράγοντες εἶναι ἀνώτεροι εἰς τὴν βιομηχανίαν παρὰ εἰς τὴν γεωργίαν, ἔπεται ὅτι ἡ βιομηχανικὴ ἀπόδοσις εἶναι ἀνωτέρα τῆς γεωργικῆς. Διὰ τοῦτο εἶναι μεγαλύτερα ἢ εὐημερία ὄχι μόνον τῶν βιομηχανικῶν κρατῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὰ γεωργικά, ἀλλὰ καὶ τῶν καταγινόμενων εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀγρότας. Συνέπεια αὐτοῦ εἶναι ὅτι τὰ κεφάλαια καὶ οἱ ἐπιχειρηματῆαι στρέφονται πρὸς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰ κράτη προσπαθοῦν νὰ αὐξήσουν τὴν βιομηχανικὴν τῶν παραγωγὴν. Ἐπομένως, ἡ προσπάθεια πού γίνεται ὅπως τὰ κράτη τῆς ἀνατολικῆς καὶ νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης παραμείνουν γεωργικά, δηλαδή ἀγορασταὶ βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ συχνὰ προμηθευταὶ πρώτων ὑλῶν, ἀποτελεῖ μορφήν οικονομικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, δηλαδή οικονομικῆς ἐκμεταλλεύσεώς των ἀπὸ περισσότερον προηγμένα κράτη, τεχνικῶς καὶ οικονομικῶς.

Ἡ εἰδίκευσις τῶν κρατῶν πρὸς γεωργικὴν ἢ πρὸς βιομηχανικὴν παραγωγὴν θὰ ἠδύνατο νὰ εὐσταθῆσῃ μόνον ἐὰν ἐφηρμόζετο πράγματι ἡ ἀρχὴ πού ἔθεσε ὁ Ρικάρντο διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων: ἴση ἐργασία ἀντὶ ἴσης ἐργασίας. Καὶ ὄχι, ὅπως συμβαίνει σήμερα, ἀνταλλαγὴ βιομηχανικῶν προϊόντων ἔναντι γεωργικῶν, διὰ τὴν παραγωγὴν ὅμως τῶν ὁποίων ἐχρηιάσθησαν πολλαπλάσια ἡμερομίσθια ἀπ' ὅσα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀνταλλασσόμενων μὲ αὐτὰ βιομηχανικῶν προϊόντων. Οὔτω, προπολεμικῶς, ἐξήγομεν εἰς τὴν Γερμανίαν καπνὸν πρὸς 100 000 δραχμὰς τὸν τόννον καὶ εἰσήγομεν σίδηρον ἀκατέργαστον πρὸς 7 000 δραχμὰς τὸν τόννον. Ἄλλ' ἐνῶ διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ ἐπεξεργασίαν (παστάλιασμα) ἑνὸς τόννου καπνοῦ χρειάζονται 50 000 ἡμερομίσθια, διὰ τὴν παραγωγὴν ἑνὸς τόννου σιδήρου ἀρκοῦν μόνον 100. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν ἓνας τόννος καπνοῦ νὰ ἀνταλλάσσεται μὲ 500 τόννους σιδήρου, μὲ βάσιν τὸ κριτήριον τῆς ἐργασίας, ἐνῶ ἀντηλλάσσετο μόνον μὲ 14,3.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς μεγάλης βιομηχανίας ἐπληξεν καὶ ἓναν ἄλλον κλάδον τῆς ἀγροτικῆς οικονομίας, τὴν γεωργικὴν οἰκοτεχνίαν, πού ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς κλειστῆς οικονομίας τοῦ ἀγρότου. Ἐπίσης ἐπληξεν καὶ τὴν μικρὰν χωρικὴν βιοτεχνίαν μερικῶν ὄρεινῶν καὶ νησιωτικῶν κέντρων, πού ἀπησχόλει ἓνα σημαντικὸν ποσοστὸν τῶν ἀγροτῶν μας καὶ τῶν οἰκογενειῶν τους, κυρίως κατὰ τὰς ὥρας τῆςσχόλης, ἀλλὰ καὶ ἔδιδεν, εἰς τὸ παρελθόν, ἀρκετὰ εἶδη πρὸς ἐξαγωγήν. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἓνα γενικὸν φαινόμενον, ἀφοῦ καὶ ἡ φημισμένη βιοτεχνία μαλλίνων τῆς ὄρεινῆς Σκωτίας καὶ τῶν νήσων Ἐβρίδων καὶ Ὁρκνυ ἐξηφανίσθη, μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἀγγλικῆς ἐριοβιομηχανίας. Ἄλλ' ἐκεῖ οἱ χωρικοὶ μύθουσαν νὰ εἴδουσαν ἀσχολίαν εἰς αὐτήν.

Ἐπάρχουν ἀκόμα καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μερικαὶ ἀγροτικαὶ οἰκοτεχνίαι, κυρίως εἰς τὰς πτωχὰς γεωργικὰς περιφερείας, πρὸ πάντων ἡ ὑφαντουργία εἰς τὸν ἀργαλιόν, ἡ οἰνοποιία, ἡ οἰνοπνευματοποιία εἰς ἄμβυκας (καζανάκια) κτλ. Μερικοὶ ρομαντικοὶ θέλησαν νὰ τὰς ἀναζωογονήσουν, ἀλλ' αὐτὴ ἡ προσπάθεια εἶναι καταδικασμένη ἐκ τῶν προτέρων. Πιθανὸν ἢ διάδοσις εὐκόλου καὶ εὐθηνοῦ ἡλεκ-

τρικου ρεύματος εις την ύπαιθρον να δώση ζωην εις μερικὰς ἀγροτικὰς βιοτεχνίας, καταλλήλως, βεβίως, ἀναδιοργανουμένας, τόσον διὰ την παραγωγὴν ὅσον καὶ διὰ την ἀπὸ κοινοῦ πώλησιν τῶν προϊόντων των. Ἄλλ' ἐκεῖνο πὺν χρειάζεται εἶναι, πρὸ παντός, ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας εις την ύπαιθρον, πρὸς καλύτεραν ἀξιοποίησιν τῶν προϊόντων τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῶν δασῶν, καὶ πρὸς ἀπασχόλησιν τῶν πλεοναζουσῶν ἀγροτικῶν χειρῶν.

Ἀπὸ ἓνα ὑπολογισμὸν πὺν ἕκαμα, φαίνεται ὅτι ἡ ἀγροτικὴ παραγωγή, μαζὶ μὲ την γεωργικὴν οἰκοτεχνίαν, ἀπασχολοῦν σήμερον μόνον τὰ 60% τῶν διαθέσιμων ἐργατικῶν χειρῶν τῆς ύπαιθρου. Αὐτὸ ἐννοοῦμεν ὅταν λέγομεν ὅτι ὑπάρχει ὑποαπασχόλησις εις τὸν γεωργικὸν τομέα. Ἐνας ἀγρότης ἐργάζεται γιὰ νὰ τρέφῃ σχεδὸν ἄλλον ἓνα μὴ ἐργαζόμενον, δηλαδὴ μὴ εὐρίσκοντα ἀπασχόλησιν εις την γεωργικὴν παραγωγὴν, ἀλλὰ πὺν ζῆ καὶ συντηρεῖται εις τὸ κτήμα, εις τὸ χωριό. Ἐνῶ εις μίαν βιομηχανίαν, αἱ πλεονάζουσαι ἐργατικαὶ χεῖρες ἀπολύονται, συνήθως, καὶ ἀναζητοῦν ἄλλοῦ ἐργασίαν. Εἰς τὸν βιομηχανικὸν τομέα ὑπάρχει, λοιπὸν, ἀνεργία καὶ ὄχι ὑποαπασχόλησις. Καὶ αὕτη εἶναι ἀκόμη μία οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Πρέπει, τέλος, νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ ποσοστὸν τῆς ὑποαπασχολήσεως αὐξάνει ὀλοὲν περισσότερον εις την γεωργίαν μας, ἔνεκα τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἐργατικῶν χειρῶν διὰ μηχανημάτων καὶ ἄλλων μεθόδων, ὅπως π.χ. ζιζανιοκτόνων, πὺν ἀντικαθιστοῦν τὸ βοτάνισμα, καὶ τοῦτο παρ' ὅλην την ἔντασιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

Εἰδικότερα ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάπτυξις ὀρισμένων ἀγροτικῶν βιομηχανιῶν πρὸς καλύτεραν ἀξιοποίησιν τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν μας προϊόντων.

Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα τῆς γαλακτοκομίας, πὺν ἂν καὶ εἶναι ἡ πρώτη ἱστορικὰ βιομηχανία τῆς Χώρας μας (ἀπὸ την ἐποχὴν τῶν Κυκλώπων), μένει ἡ πιὸ ὀπισθοδρομημένη καὶ γίνεται συνήθως σὲ προχειροὺς καλύβας, χωρὶς νὰ τηρεῖται καὶ ἡ στοιχειώδης καθαριότης. Αὐτὸ ἀποβαίνει καὶ εις βάρος τῆς ποιότητος τῶν προϊόντων τῆς καὶ εις βάρος τῆς ἀποδόσεώς των καὶ εις βάρος τῶν καταναλωτῶν, διότι χιλιάδες ἀνθρώπων παθαίνουν κατ' ἔτος εις την Ἑλλάδα δηλητηριάσεις καὶ ἀσθενείας ἀπὸ την κατανάλωσιν ἑλληνικῶν τυρῶν—καὶ δι' αὐτὸ προτιμοῦν νὰ τρώγουν τὰ ξενικὰ τυριά. Βέβαια, οἱ τυρέμποροι, πὺν ἀγοράζουν κατ' ἔτος τὸ γάλα εις διαφόρους περιφερείας, ὅπου εὐρίσκουν ἐκάστοτε συμφέρον, δὲν ἠμποροῦν νὰ προβοῦν εις ἐγκαταστάσεις μονίμων τυροκομειῶν, διότι δὲν γνωρίζουν ἔαν καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος αὐτοὶ θὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸ γάλα τῆς ἰδίας περιφερείας.

Αὐτὸ εἶναι ἔργον τῶν γαλακτοκομικῶν συνεταιρισμῶν, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὅλος ὁ τομεὺς τῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν πρέπει νὰ περιληφθῇ εις την συνεταιριστικὴν δρᾶσιν ὥστε καὶ ἡ ἐργασία νὰ γίνεται καλύτερα καὶ ὁ γεωργὸς νὰ καρποῦται τὸ ἐκ τῆς μεταποιήσεως τῶν προϊόντων του κέρδος. Διὰ νὰ λειτουργήσουν ὅπως τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ δὲν χρειάζονται μόνον σημαντικὰ κεφάλαια ἐγκαταστάσεων, καὶ μάλιστα μακροπρόθεσμα. Ἐχουν ἀνάγκην καὶ ἀπὸ διεύθυνσιν εἰδικοῦ καὶ ἀπὸ κεφάλαια κινήσεως, διὰ την πληρωμὴν εις τοὺς ἀγρότας μέρους τουλάχιστον τῆς ἀξίας τῶν προϊόντων πὺν φέρουν πρὸς κατεργασίαν. Τὴν τελευταίαν αὕτην λεπτομέρειαν ξεχνᾷ συνήθως ἡ χρηματοδοτοῦσα τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς Ἀγροτικὴ Τράπεζα καὶ ἐπιφέρει τὸν μαρασμὸν τους.

Καὶ ἀφοῦ ὁ λόγος περὶ γεωργικῶν βιομηχανιῶν, πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν

ἔδω την ζαχαροβιομηχανίαν, πού επιβάλλεται νά ιδρυθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς παρασκευὴν ζαχάρους ἐκ τεύτλων. Ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης παράγουν τὴν ζάχαριν των ἢ τὸ πλεῖστόν της ἐπιτοπίως, ἐκτὸς τῆς Πορτογαλλίας, πού τὴν εἰσάγει ἐκ τῶν ἀποικιῶν της. Διότι ἡ τευτλοκαλλιέργεια παρουσιάζει τόσα πλεονεκτήματα, ἀπὸ ἀπόψεως τεχνικῆς καὶ οικονομικῆς, ὥστε καὶ αὐταὶ αἱ Η.Π. τῆς Ἀμερικῆς, παρὰ τὴν παραγωγὴν ζαχάρους ἐκ σακχαροκαλάμου εἰς τὰς Νοτίους Πολιτείας, παρὰ τὰς ὑποχρεώσεις των πρὸς τὴν Κούβαν καὶ τὸ Πόρτο Ρίκο, ἔσπευσαν νά λάβουν δραστικὰ μέτρα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ συντήρησιν τῆς ζαχαροπαραγωγῆς των ἀπὸ τεύτλα, ὄχι μόνον δασμολογικὰ ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιχορηγήσεώς της. Εἰδικώτερον ἐνδείκνυται ἡ εἰσαγωγή τῆς ἐκ τεύτλων ζαχαροπαραγωγῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα :

α) Πρὸς κάλυψιν τοῦ μεγαλύτερου τουλάχιστον μέρους τῶν εἰς ζάχαριν εἰσαγωγῶν μας, πού ἀνέρχονται σήμερον εἰς 85 000 περίπου τόννους ἑτησίως, ἀξίας 14 περίπου ἑκατομ. δολ., μὲ τάσιν ταχέως νά ἀυξηθοῦν εἰς 100 000 τόννους.

β) Δὲν εἶναι πλέον εὐκόλον νά ἀνταλάσσωμεν τὰ καπνὰ μας μὲ ζάχαριν ἀπὸ τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ τὴν Πολωνίαν, ἀλλ' εἰσάγομεν αὐτὴν ἀπὸ χώρας μὲ σκληρὸν νόμισμα, πού καθίσταται πλέον δύσκολον νά ἔχωμεν μὲ τὴν λῆξιν τοῦ σχεδίου Μάρσαλ.

γ) Ἡ εἰσαγωγή τῆς τευτλοκαλλιέργειας θὰ ἀποτελέσῃ σοβαρὰν βελτίωσιν τῆς γεωργικῆς μας τεχνικῆς καὶ θὰ ἀυξήσῃ τὴν σιτοπαραγωγὴν κατὰ 40—50 %, εἰς τοὺς ἀγρούς ὅπου ἐκαλλιεργήθησαν τεύτλα τὸ προηγούμενον ἔτος.

δ) Θὰ ἀπασχολήσῃ ἱκανὸν μέρος τοῦ γεωργικοῦ μας πληθυσμοῦ, ἀφοῦ χρειάζεται τριπλάσιον, τουλάχιστον, κατὰ στρέμμα ἀριθμὸν ἐργατῶν, ἀπὸ τὸν ἀραβόσιτον πού θὰ ἀντικαταστήσῃ εἰς τοὺς ἀγρούς, καὶ θὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς ἄνω τῶν τριῶν χιλιάδων τακτικῶν, ἐκτάκτων (ἐποχιακῶν) καὶ ἐπικουρικῶν ἐργατῶν (διὰ τὰς μεταφορὰς τεύτλων κλπ.).

ε) Θὰ δίδῃ κατ' ἔτος ὑπολείμματα διὰ τὴν κτηνοτροφίαν μας ἀξίας 50 % τοῦ κυρίου προϊόντος καὶ ἐπὶ πλέον μελάσαν, 20—25 %, τῆς παραχθῆσομένης ζαχάρους, πού εἰσάγομεν σήμερον κυρίως πρὸς οἰνοπνευματοποίησιν, πληρώνοντες πρὸς τοῦτο κατ' ἔτος προσθέτως εἰς τὸ ἔξωτερικὸν περὶ τὰ 4 500 ἑκατομ. δραχμῶν.

στ) Πρὸς παραγωγὴν τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὰς ἀνάγκας μας ζαχάρους ἀρκούν μόνον 200 000 στρέμματα, ἐναλλασσόμενα ἑτησίως, ἤτοι ὀλιγώτερα τοῦ 1 % τῆς ἀροτραίας ἐκτάσεώς μας.

Διὰ τοῦτο θὰ πρέπει νά ιδρυθοῦν τρία μέσης παραγωγῆς ζαχαροποιεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς περιφερείας Γιαννιτσῶν, Διδυμοτείχου καὶ Τρικκάλων, καὶ ἐπιπροσθέτως ἀργότερον μία ραφινηρία, κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, συνολικῆς ἀξίας 10 ἑκατομ. δολλαρίων, ἔξ ὧν τὸ ἡμισυ εἰς δραχμάς, ἔναντι ἑτησίας οικονομίας εἰς συνάλλαγμα 18 ἑκατομ. δολλαρίων. Ὅσον ἀφορᾷ, τέλος, τὴν ἐπιτυχίαν τῆς τευτλοκαλλιέργειας παρ' ἡμῖν, αὕτη εἶναι ἐξησφαλισμένη, ἀφοῦ ἐπὶ Βουλγαροκρατίας ἐκαλλιεργοῦντο ζαχαρότεύτλα εἰς τοὺς νομοὺς Ἐβρου καὶ Ροδόπης, καὶ εἰς τὴν Λαζαρίναν Τρικκάλων ἐλειτούργησε ἐπιτυχῶς πρὸ πενηνταετίας μικρὸν ζαχαροποιεῖον. Ἄν ἡ λειτουργία του δὲν ἦτο οικονομικῶς συμφέρουσα, τοῦτο προῆλθε διότι ἔπρεπε νά βασισθῆ κυρίως εἰς τὴν ἰδίαν τοῦ κτήματος παραγωγὴν, ὅπου ἐκαλλιεργοῦντο κατ' ἀνάγκην ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὰ διδάγματα τῆς γεωπονίας τεύτλα ἐπὶ τεύτλων, ἀφοῦ ἔλειπον τό-

τε τὰ μέσα τῆς ἐξ ἄλλων περιφερειῶν μεταφορᾶς καί, κυρίως, τὸ αὐτοκίνητον.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν προώθησιν τῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν ἐπιβάλλεται καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐν γένει βιομηχανίας, ἔστω καὶ ὑπὸ ἀστικήν μορφήν.

α) Πρὸς οἰκονομικωτέραν χρησιμοποίησιν τῶν γεωργικῶν πρώτων ὕλων (ιδίως τῶν κλωστικῶν).

β) Πρὸς αὔξησιν τῆς καταναλώσεως τῶν γεωργικῶν μας προϊόντων καὶ κυρίως τῶν μὴ ἀπολύτως ἀπαραιτήτων φρούτων, κρασιῶν, γαλακτερῶν, κρέατος, αὐγῶν, πρωίμων λαχανικῶν, ἀνθέων κλπ. πὺν παρουσιάζουν μεγαλυτέραν καταναλωτικὴν ἐλαστικότητα.

γ) Πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν πλεοναζουσῶν εἰς τὴν ὑπαιθρον ἐργατικῶν χειρῶν. Θὰ ἐξετάσωμεν τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν, διότι τὴν θεωροῦμεν βασικὴν καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὀρθοπόδησιν τῆς Χώρας. Καθότι μέρος τοῦ πλεονάζοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ φεύγει πρὸς τὰς πόλεις, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις βιομηχανικῆς ἀπασχολήσεως τὸν ἀναγκάζει νὰ τραπῆ πρὸς μὴ παραγωγικὴν, τὴν «τρίτογενῆ» λεγομένην ἀπασχόλησιν. Ἡ τάσις τῆς αὔξεσεως τοῦ εἰς αὐτὴν ἀπασχολομένου ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ εἶναι παγκόσμιος καὶ ἐντονωτάτη εἰς τὰ πλούσια κράτη, ἰδίᾳ εἰς τὰς Η.Π.Α. Εἰς αὐτὰ τὰ κράτη εἶναι χρήσιμος, διότι δίδει διέξοδον εἰς τοὺς μὴ εὐρίσκοντας πλέον ἐργασίαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, ὡς ἐκ τῆς αὔξεσεως τῆς παραγωγικότητος τῶν κλάδων τούτων, καὶ δίδει καταναλωτὰς εἰς τὰ πληθωρικῶς παραγόμενα ἀγαθὰ. Ἀποβαίνει ὅμως νοσηρὰ καὶ ἐπικίνδυνος διὰ τὰς χώρας ὅπου ἡ πρωτογενὴς καὶ δευτερογενὴς παραγωγή δὲν εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὰς καταναλωτικὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ οὕτω ἡ πύκνωσις τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν τρίτογενῆ ἀπασχόλησιν ἐπιτείνει τὴν ζήτησιν, εἰς βάρος μάλιστα τῶν κυρίως παραγωγικῶν τάξεων, ἀφοῦ ἡ τρίτη αὐτὴ τάξις παρουσιάζει συνήθως ἠϋξημένον εἰσοδήμα ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀγρότας καὶ τοὺς ἐργάτας καί, ἐπομένως, ἠϋξημένας καταναλωτικὰς ἀνάγκας. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐξόγκωσις τῆς τρίτογενοῦς ἀπασχολήσεως δὲν ὑπάρχει μόνον εἰς τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα, ὅπου δημιουργοῦνται νέα ἀσχολία μὴ παραγωγικαὶ (π.χ. εἰσπράκτορες λεωφορείων, ὑπηρεσία κέντρων διασκεδάσεως, μεσάζοντες διαφόρων εἰδῶν, κομμωταί, δουλειῆς τοῦ ποδαριοῦ κτλ.), ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς ὀπισθοδρομημένα οἰκονομικῶς μέρη. Τοῦτο προέρχεται ἐν μέρει καὶ ἐκ τῆς στρεβλῆς κατευθύνσεως εἰς τὴν διδομένην μόρφωσιν τῶν ἀγροτοπαίδων, τὰ ὅποια, ὅταν μάθουν μερικὰ γράμματα, δὲν ἐννοοῦν συνήθως νὰ καταγίνουν πλέον εἰς γεωργικὰς ἀσχολίας.

Εἰδικώτερον ἢ γεωργία μας ὄλοεν ἀντικαθιστᾶ τὰ γυναικεῖα μὲ ἀνδρικὰ ἐργατικὰ χέρια. Οὕτω τὸ σφάλισμα ἀντικαθίσταται μὲ τὸ σβάρνισμα, ὁ θερισμὸς μὲ τὴν αὐτοδετικὴν, τὸ βοτάνισμα μὲ τὴν ζιζανιοκτονίαν. Τὰ ἐπὶ πλέον, γυναικεῖα πρὸ πάντων, ἐργατικὰ χέρια θὰ πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν πτηνοτροφίαν καὶ εἰς ἀγροτικὰς βιομηχανίας καὶ οἰκοτεχνίας, ἐνῶ παρατηρεῖται ἀντίθετος ἐξέλιξις εἰς τὰς πόλεις, ὅπου ἐργάζονται ὄλοεν περισσότερον αἱ γυναῖκες.

Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ διεθνὲς ἐμπόριον εὐρύνει τὴν ἱκανότητα κάθε οἰκονομίας νὰ ἰσοζυγίσῃ τὰς δυνάμεις πὺν ἐπηρεάζουν τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ζήτησιν. Ἄλλὰ δὲν ἐμποδίζει τὴν πτώσιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν ἀγροτοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήμα-

τος εἰς μίαν ἐξελισσομένην ἐκμετάλλευσιν, ἐφ' ὅσον μάλιστα δὲν εἶναι ἐλευθέρα ἡ μετανάστευσις τοῦ περισσεύοντος ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ἢ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ εἰς βιομηχανικὰ ἀπασχολήσεις, ὅπως γίνεται εἰς τὰς Η.Π.Α., τὴν Μεγ. Βρετανίαν καὶ τὴν Ε.Σ.Σ.Δ. Εἰς τὴν ἀνατολικήν, ὅμως, Εὐρώπην καὶ τὰ Βαλκάνια, ὁ πληθυσμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπασχολεῖται μὲ τὴν γεωργίαν, ὅσον καὶ ἂν αἱ πρόοδοι τῆς τεχνικῆς περιώρισαν τὴν ἀπαιτουμένην ἐργασίαν διὰ τὴν κυρίως καλλιέργειαν κατὰ τὸ τρίτον ἢ κατὰ τὸ ἕμισυ. Αἱ δυνατότητες τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ τῶν χωρῶν αὐτῶν εἶναι περιορισμένοι, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως κεφαλαίων. Ποῦ θὰ διατεθοῦν τὰ πλεονάζοντα ἐργατικά χέρια; Ἡ τυχὸν ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου θὰ δώσῃ ἴσως εἰς αὐτοὺς τοὺς παραγωγοὺς εἴσοδον εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον—καὶ εἰς τοῦτο ἐνυπάρχει κάποιον κέρδος—ἀλλὰ δὲν θὰ ἐμποδίσῃ, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ, τὴν πῶσιν τοῦ σχετικοῦ ἐπιπέδου τοῦ εἰσοδήματος κατὰ ἐργαζόμενον.

Ἄς μὴ λησμονῶμεν, ἄλλωστε, ὅτι ἡ ἀδυναμία πρὸς δαπάνην τῶν καταγινομένων μὲ τὴν βιομηχανίαν ἦτο ἡ βασικὴ αἰτία τῆς χειροτερεύσεως τῆς καταστάσεως τῆς γεωργίας κατὰ τὴν προπολεμικὴν δεκάδα ἐτῶν. Ὁ κύριος λόγος τῆς ὑποσεως τῆς γεωργίας κατὰ τὴν προπολεμικὴν δεκάδα εἰς τὰς Η.Π.Α. ἦτο ἡ βιομηχανικὴ ἀπασχολήσεως καὶ τῶν χαμηλῶν προσόδων εἰς τὰς Η.Π.Α. ἦτο ἡ βιομηχανικὴ ἀνεργία. Διακυμάνσεις εἰς τὸ βιομηχανικὸν εἰσόδημα ἐπιφέρουν, κατὰ μέγα μέρος, τὴν ὑψωσιν καὶ τὴν πῶσιν τῶν τιμῶν διαθέσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ γεωργία, δεμένη πλέον μὲ τὴν ἀνταλλακτικὴν οἰκονομίαν, ἐφ' ὅσον ἀπολαμβάνει εὐεξίας ἐπιτρέπει τὴν εἰς μεγαλύτεραν ἀναλογίαν ἐπέκτασιν εἰς τὰς δευτερευούσας καὶ τρίτευούσας ἀπασχολήσεις. Ἄλλ' ἐπειδὴ, κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, ὁ ὅρος αὐτὸς δὲν ἐπληρώθη, ἡ γεωργία—εἰς μειονεκτικὴν πάντοτε θέσιν—ἔχασε περισσότερο ἔδαφος, συγκριτικὰ μὲ τοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας.

Ὁ Κόλιν Κλάρκ παρατηρεῖ ὅτι ἡ αὔξησης τοῦ πραγματικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος προκαλεῖται πρωτίστως ἐκ τῆς μετακινήσεως τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν (γεωργία, δάση, ἀλιεῖα), πρὸς τὰς δευτερογενεῖς ἀπασχολήσεις (ἐργοστάσια) καὶ τὰς τρίτογενεῖς (ἐμπόριον καὶ ὑπηρεσίαι). Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ παραγωγικότης αὐξάνει μὲ τὴν πρόοδον τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ καὶ τῆς μηχανοκινήσεως τῆς γεωργικῆς ἐργασίας. Τὰ μεγαλύτερα εἰσοδήματα εὐρίσκονται εἰς τὰ πλέον ἐκβιομηχανισμένα κράτη, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὰς Η.Π.Α. καὶ μὲ ἀντίποδα τὴν κινεζικὴν οἰκονομίαν, βασιζομένην ἐπὶ ἐντατικῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας, ὅπου ὅμως τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον εἶναι ὑπερβολικὰ χαμηλόν. Τέλος, δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι, κατὰ κανόνα, τὰ γεωργικὰ προϊόντα ἀνταλλάσσονται μὲ βιομηχανικὰ ἴσης τιμῆς, διὰ τὴν παραγωγὴν ὅμως τῶν ὁποίων ἐχρησιάσθη πολὺ ὀλιγωτέρα ἐργασία. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ὑπαρξὶς χαμηλοτέρων ἡμερομισθίων, μικροτέρου ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ κατωτέρου βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τὰς γεωργικὰς χώρας.

Καὶ ὅμως εὐρέθησαν μερικοὶ οἰκονομολόγοι, κυρίως ξένοι, νὰ ὑποστηρίξουν ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν πρέπει νὰ ἐκβιομηχανισθῇ καὶ ὅτι πρέπει νὰ παραμείνῃ χώρα μόνον γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ. Τὰς γνώμας αὐτῶν υἰοθέτησε καὶ ὁ καθηγητὴς κ. Κ. Βαρθαρέσος εἰς τὴν γνωστὴν ἔκθεσιν του διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἡ ἀποψις αὕτη εἶναι ἀντιοικονομικὴ καὶ ἀντικοινωνικὴ.

Ἰὺν τὰς παρούσας οἰκονομικὰς συνθήκας, ἡ βιομηχανικὴ μας πολιτικὴ δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ, ὅπως ἐδιδάσκετο ἄλλοτε, εἰς τὴν παραγωγὴν εὐθνητοτέρων

κυρίως προϊόντων ἐν σχέσει μὲ τὰ ξένα, ἀλλ' ὀφείλει νὰ τείνη εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν βιομηχανιῶν ἐκείνων πού:

1) Κατεργάζονται ἐγγυῶντες πρώτας ὕλας. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ὑπάρχονται αἱ γεωργικαὶ βιομηχανίαι καὶ αἱ μεταλλουργικαὶ τοιαῦται.

2) Χρησιμοποιοῦν πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας, δηλ. προσδίδουν διὰ τῆς ἐργασίας σοβαρὰν ὑπεραξίαν εἰς τὰς ἐπεξεργαζομένας πρώτας ὕλας, ὅπως π.χ. αἱ ὑφαντουργικαὶ βιομηχανίαι.

3) Παρουσιάζουν εἰδικὴν διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ κράτος σημασίαν, ὅπως π.χ. ἡ ἀλευροβιομηχανία ἢ ἡ πυριτιδοποιία. Ἄλλ' ἐνῶ αἱ βιομηχανίαι πού ἀνήκουν εἰς τὰς δύο τελευταίας κατηγορίας ἔχουν ὡς πεδίον καὶ ὄριον ἐξαπλώσεώς των τὴν ἐσωτερικὴν ἀγοράν, κατὰ κανόνα, αἱ βιομηχανίαι τῆς πρώτης κατηγορίας, ὅσαι δηλ. ἐπεξεργάζονται τὰ ἐγχώρια προϊόντα δύνανται νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ ὡς ἐξαγωγικαί. Καὶ ἂν ἐξετάσωμεν τὴν στατιστικὴν βλέπομεν ὅτι αὐταὶ δίδουν συνήθως τὰ ἐξαγωγίμα βιομηχανικὰ προϊόντα: λάδι, κρασί, νῆμα βαμβακερό, κολοφώνιον, τερεβινθέλαιον.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐφέτος παρατηρεῖται ἐξαγωγή καὶ ἄλλων βιομηχανικῶν εἰδῶν, ὅπως π.χ. μαλλίνων ὑφασμάτων, κυρίως εἰς Αἴγυπτον καὶ Τουρκίαν, ἐξ ἔριου εἰσαχθέντος ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι, ἀπὸ τῆς ὑποτιμῆσεως τῆς δραχμῆς, δὲν ἐπῆλθεν ἀκόμη ἀνάλογος ἀύξησης τῆς τιμῆς τῶν ἐργατικῶν ἡμερομισθίων καὶ συμφέροι ἢ ἐξαγωγὴ βιομηχανικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε δὲν εὐρίσκουν ἀρκετὴν κατανάλωσιν εἰς τὴν ἐπιτόπιον ἀγοράν. Ἡ ἐξαγωγή ὅμως θὰ παύσῃ μόλις ἐπέλθῃ ἡ ἐξισορρόπησις ἡμερομισθίων καὶ αὐξανόμενου κόστους ζωῆς.

Μὲ τὴν δυσχέρειαν τῆς μετακινήσεως διεθνῶς ἐμπορευμάτων, κεφαλαίων καὶ ἐργατικῶν χειρῶν ἐπικρατεῖ ἀκόμη, οὐσιαστικῶς, τὸ δόγμα τῆς τάσεως πρὸς τὴν αὐτάρκειαν, ἐπομένως καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τὸ δόγμα τῆς μεικτῆς γεωροβιομηχανικῆς οἰκονομίας. Κατὰ κανόνα, τὰ γεωργικὰ κράτη τείνουν νὰ ἀναπτύξουν τὴν βιομηχανίαν των, συγχρόνως μὲ τὴν γεωργικὴν των παραγωγὴν. Καὶ τὰ βιομηχανικὰ κράτη λαμβάνουν σύντονα μέτρα διὰ τὴν προστασίαν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας των. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας τῶν γεωργικῶν κρατῶν ἐπιφέρει, φυσικὰ, τὸν περιορισμὸν τῆς εἰς αὐτὰ εἰσαγωγῆς ὠρισμένων ἰδίᾳ βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ περιορίζει ἀναλόγως τὴν ἐξαγωγὴν τῶν γεωργικῶν προϊόντων εἰς τὰ βιομηχανικὰ κράτη, πρὸ πάντων μὲ τὰ σήμερον κρατοῦντα συστήματα οὐσιαστικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων (κλήριγκ κτλ.). Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὰ βιομηχανικὰ κράτη, πού ἀναπτύσσουν τὴν γεωργίαν των καὶ περιορίζουν οὕτω τὰς εἰσαγωγὰς γεωργικῶν προϊόντων ἀπὸ τὰς χώρας πού ἠγόραζαν τὰ βιομηχανικὰ των προϊόντα. Δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ὅμως ὅτι, διὰ τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ τῶν γεωργικῶν κρατῶν καὶ τῆς ἐντατικοποιήσεως τῆς γεωργίας τῶν βιομηχανικῶν τοιούτων, αὐξάνει συνήθως ἡ εὐζωία τοῦ πληθυσμοῦ των καί, ἐπομένως, ἡ καταναλωτικὴ του ἰκανότης, τόσον εἰς γεωργικὰ ὅσον καὶ εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα. Καὶ ὅτι αἱ συναλλαγαι τείνουν ὁλοὲν περισσότερον νὰ ἰκανοποιήσουν μᾶλλον τὰς ὀρέξεις τοῦ πληθυσμοῦ παρὰ τὰς ἀνάγκας του, ὑπὸ τὴν αὐστηράν τῆς λέξεως σημασίαν. Τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν δι' ἡμᾶς σημασίαν, ἀφοῦ ἐξάγομεν εἶδη μᾶλλον πολυτελείας (καπνὰ ἐκλεκτὰ, φρούτα, σταφίδες, κρασιά, ἐλαιόλαδον κλπ.).

Η ΑΠΕΡΓΙΑ

ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΗΛΙΑ ΛΑΓΑΚΟΥ

Τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1954, ἐδόθη εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας 84 τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Βιομηχανικῶν Σπουδῶν ἡ ἰ' ὀμιλία τῆς ἐφετεινῆς σειρᾶς ὀμιλιῶν αὐτῆς, με ὀμιλητὴν τὸν δικηγόρον καὶ τ. Ὑπουργὸν κ. Ἡλίαν Λαγάκου, ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐννοίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς νομικῆς θέσεως τῆς ἀπεργίας ὡς συλλογικῆς ἐκδηλώσεως. Τὸ θέμα ἐξετέθη εἰς τὸ πολυπληθέστατον ἀκροατήριον με τὴν γνωστὴν σαφήνειαν καὶ ἀκριβολογίαν τοῦ ὀμιλητοῦ. Κατωτέρω παραθέτομεν τὸ κείμενον τῆς ὀμιλίας ταύτης.

Ἡ ἀπεργία ὡς φαινόμενον οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικόν, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡς πολιτικόν, ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον συζητούμενων καὶ ἀμφισβητούμενων προβλημάτων τοῦ Δημοσίου καὶ Οἰκονομικοῦ βίου. Γύρω του διεσταυρώθησαν ὅλαι αἱ Ἰδέαι καὶ συνεκρούσθησαν ὅλαι αἱ ἀντιλήψεις τῶν δύο τελευταίων αἰῶνων. Φαινόμενον κατ' ἐξοχὴν συλλογικὸν ἡ ἀπεργία ὀφείλει τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς εἰς τὴν τεχνικὴν ἐπανάστασιν ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν τὸ κεφαλαιοκρατικὸν οἰκονομικὸν σύστημα παραγωγῆς καὶ διανομῆς τῶν ἀγαθῶν. Ἔχει τὴν ἀφετηρίαν του εἰς τὸ βασικὸν γεγονός τοῦ νομικοῦ καὶ πραγματικοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς των.

Ἡ ἀπεργία ἐξεκίνησε με τὴν ἀνατολὴν τοῦ 19ου αἰῶνος ὡς ἀπλῆ ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις, ὡς ἐπεισόδιον παρεντιθέμενον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς κοινῆς συμβάσεως ἰδιωτικοῦ δικαίου, τῆς συμβάσεως ἐργασίας. Ἀνὲν ἀφῶρα παρὰ μόνον τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους ἢ μικρὸν ὀπωσδήποτε κύκλον προσώπων, χωρὶς σοβαροὺς ἀντι-

Γενικῶς ἡ ἀγροτικὴ καὶ ἡ βιομηχανικὴ πολιτικὴ ἀποτελοῦν κλάδους τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἑνὸς κράτους καὶ πρέπει ὄχι νὰ στέκουν ἀντιμέτωποι ἀλλὰ νὰ συντονίζονται, ἀφοῦ ἀποβλέπουν ἀμφότεραι εἰς τὴν αὔξησιν τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐφαρμογὴ ἐκάστοτε ἑνὸς ὠρισμένου οἰκονομικοῦ προγράμματος ἢ ἑνὸς ὠρισμένου οἰκονομικοῦ μέτρου δὲν πρέπει νὰ εἶναι συνέπεια προκαθορισμένης θεωρητικῶς κατευθύνσεως, ἀλλ' ἀπόρροια κυρίως τῶν κρατουσῶν συνθηκῶν καὶ τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν. Πρέπει ὅμως νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ γεωργία εἶναι, κατὰ κανόνα, περισσότερον προηγμένη εἰς τὰ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὰ κράτη, διότι εὐρίσκει εἰς αὐτὰ καταναλωτικὸν κοινόν, καὶ μάλιστα με ὑψωμένην καταναλωτικὴν δύναμιν. Ἐνῶ τὰ κυρίως γεωργικὰ κράτη εἶναι συνήθως πτωχὰ, καὶ παρουσιάζουν χαμηλὸν ἐπίπεδον διαβιώσεως, ἄρα καὶ μειωμένην καταναλωτικὴν ἱκανότητα.

Τὸ πάντοτε χαῖνον ἔλλειμμα τοῦ οἰκονομικοῦ μας ἰσοζυγίου, τὸ πλῆθος τῶν ἀνέργων καὶ ὑποαπασχολουμένων εἰς τὴν χώραν μας, καὶ πρὸ πάντων τὸ δίκαιον καὶ ἐπιτακτικὸν αἴτημα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς βελτίωσιν τῆς ζωῆς του ἐπιβάλλουν τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν πόρων τῆς Χώρας μας, ὅλων τῶν ἱκανοτήτων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς. Ἡ παράλληλος, λοιπόν, ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας μας, ἐντὸς τῶν δυνατῶν ὁρίων, ἀποτελεῖ καθήκον πρὸς τὸν τόπον μας καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν.